

Metsavendade juht külastas kodumaad

Kanadas ilmus mälestusvihik Kulina-Puka laagrist

Praegu viibib kodumaal külaskäigul Hugo Allisma, kes 1941. aasta suvel osales aktiivselt metsavendluse organiseerimisel Virumaal ja oli Kulina-Puka laagri üldjuht. Hiljem oli ta Idarindel 1944. aasta sügiseni.

87-aastase mehana külastas ta nüüd endisi laagrikaaslasi Rakveres ja Virumaal, samuti 1941. aasta lahingupaiku. Tema sulest on Kanadas ilmunud 20-leheküljeline mälestusvihik "Mälestusi metsavendluse päevilt 1941. a.", mis räägib Kulina-Puka metsavendade võitlustest hävituspataljoni ja punaarmee üksustega.

"Eesti rahva kannatuste aasta" II osas on öeldud, et suuremad metsavendade kogunemiskohad Virumaal olid laagrid Viru-Roelase ja Kulina-Pukal. Juba sõja alguspäevil tekkis Pukal 8-meheline metsavendade grupp. Sellega liitusid varsti punaarmeeist põgenenud endiste eesti väeosade sõdurid ja metsavennad Koeraverest, Injust, Karitsalt jm. Kujunes sõjalise distsipliiniga laager. Esimese suurema ettevõtmisena päästeti rekvireerimisest ja Venemaal saatmisest Vaeküla, Übja, Vihula ja Küti riigimõisa karjad. Loomad anti laagrist 2 km kaugusele rohumaadele. Metsavendade hooldada oli 242 lehma ja 38 hobust koos vankritega. Samuti peeti kinni lisaku ja Tudulinna vallast rekvireeritud 70 hobust 50 vankriga.

Veltveebel Hugo Allisma põgenes punaarmee ešelonist 1. juulil Tapa jaamas. Juba järgmisel päeval oli ta Karitsa metsavendade salgas, sealt edasi jätkasid kontaktid Viru-Jaagupi, Koeraverre, Inju ja Lasila meestega. Kõik need grupid liitusid 26. juunil Kulina-Puka laagriga. Viimasega ühinesid ka Aruküla ja Viru-Roela mehed. Väetiksus nimetati Rakvere ümbruskonna rahvakaitse pataljoniks, kuhu kuulus 128 võitlejat. H. Allisma mälestusvihikus öeldakse pataljoni moodustamisest: "26. juulil oldi koos, et arutada olukorda. Juhtkond valiti järgmiselt: organisaator ja üldjuht - veltv. H. Allisma, tema abi, julgeolek, kaitse - ltn. E. Priskal, majandusala ja voor - R. Siil, sisemine julgeolek - konstaabel Miller, staap - E. Prillup, sanitaarteenisus -

velsker (nime ei mäleta).

Järgmisel päeval avastati Anguse metsas Rakvere hävituspataljoni ülema Villem Soo salajane relvaladu. Saagiks saadi kergekuulipilduja, 60 käsigranaati, 1 jahi- ja 4 vintpüssi, 2 revolviit, lastekemoona, 2 vaati bensini ja 7 petrooli, kirjutusmasin ja paljundusaparaat ning lahtimonteeritud veoauto.

29. juulil peeti Roela lähedal Suurmanni talus lahing hävituspataljoni, kes oli taludes röövretkel. Langes 6 hävituspataljonlast, 1 sai haavata. Metsavendadel kaotusi polnud. Langenute dokumentidest nähtus, et tegemist oli Petseri täitevkomitee töötajatega. Nagu kardeti, ründas järgmisel päeval laagrit 500-meheline punaarmee ja hävituspataljoni üksus. Vaenlase mitmekordne ülekaal sundis metsavendi taanduma Roostava-Aravuse metsadesse. Vaenlasel oli seegi kord kaotusi surmne ja haavatutena, kuna metsavendade read jäid terveks. Vangi langes laagris viibinud Helen Siil, kes Rakveres hukati.

Ka uus laagriplats kujunes järgmisel päeval lahingupaigaks. Mööda metsateed sõitis sinna sõiduauto puna-

mee ohvitseridega, otsides põgenemisteed jalaväekolonniile. Tekkinud tulevahetuses langes metsavend Joh. Elvest Võhust. Laagriplatsi tuli nüüd vahetada iga päev, sest kogu ümbrus kubises taganevatest punaarmee üksustest, kellega peeti mitu lahingut. Luuremeeskonnast langes hävituspataljoni kätte ja mõrvati Ülo Hiimäe Pajustist, Lehova Rägaverest ja Kello Tudust.

3. augustil sõitis ltn. Priskal 40-mehelise rühmaga Laekveresse, kus kohtuti Saksa eelvägedega. Viru-Roelasse jõudsid Saksa väed 5. augustil. Sinna kogunesid ka ümbruskonna metsavennad, u. 300 meest. Oli pidulik kohtumine. Lehvisid riigilipud, peeti kõnesid ja tänati saksa sõdurit Eestimaa vabastamisel kommunistlikust terrorist. Oma edasisest keerulisest käekäigust jutustas vanahärra Allisma:

"Andsin nüüd metsavendade juhtimise üle ltn. Priskalile ja sõitsin perekonna juurde, kes oli sõjapaos mu stünnitalus Järva-Jaani lähedal Ramma külas. Kohtusin kapten Talpakuga, kelle soovil organiseerisin Rakke valla omakaitse. Septembrikuus kutsuti mind

Paide Omakaitse käsutusse ja saadeti Kautla metsi kammima. Pärast Tallinna vabastamist kubises see piirkond punaarmee riismetest. Oktoobri lõpus olin Tallinnas Saksa sõjaväkke vabatahtlike värbamise punktis. Koos oma endise ülema kapten Siirakiga organiseerisime Tartus politseipataljoni nr. 42. Sõjategevus partisanidega algas Pihkvas, hiljem viidi Staraja Russasse, sealt 1944. aastal algul Ostrovi lähedale. Sama aasta suvel, Saksa armee taganemisel toodi mind kodumaale, Rāpinasse.

Punaarmee oli juba tunginud üle Peipsi. Esimene lahing kodumaa pinnal oli Lepasaare jaamas. Jäime Saksa üksuste taandumist katma kuni Tartuni. Meie kompanii 120 mehest oli järele vaid 17 sõdurit ja meid paigutati puhkuseks Vasula koolimajja. Septembri algul lülitati meid 1. piirikaitserügemendi koosseisu. Jäime pealetungiva punaarmee haardesse, Torma kaudu murdsime tee Saksa üksuste juurde. Pandi jällegi katma sakslaste taganemisteed Rakke suunas. Enne Koerut kohtasin kapten Riipalu, kes soovitas mulle pere kodust kaasa võtta ja üle Muhu Saaremaale sõita. Eesmärk oli põgeneda läände. Minu kommunismivastane võitlus oli seega lõppenud.

Olime kolme venna viibinud 1941. aastast alates Idarindel. Keskmise ven-

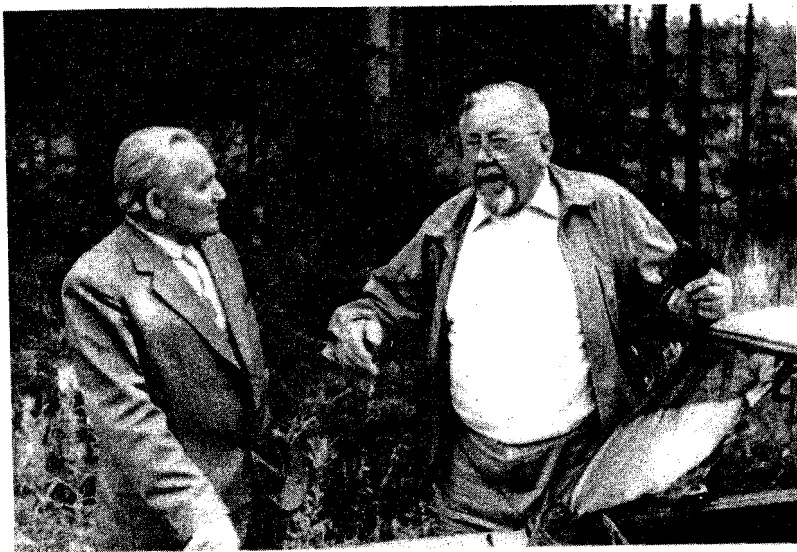
naga koos põgenesime nüüd läände. noorem vend jäi kodumaale, kuid varsti ta arreteeriti ja saadeti 10+5 aastaks Siberisse.

Roomassaare sadamast väljus põgenike laev Danzigi, sealt edasi viidi meid laagrisse Frankfurti Maini ääres. Olin koos abikaasa, tütre ja pojaga. 1947. aastal paigutati meid Inglise okupatsioonitsoonis asuvasse Schwarzenbergeni põgenikelaagrisse.

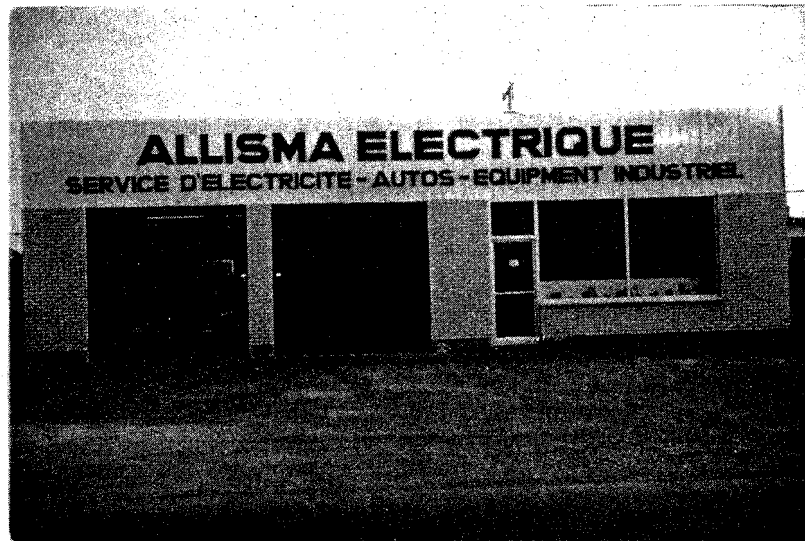
Sama aasta mais jätkus meie põgenikuteekond Inglismaale, kus algul olin põllutööl, hiljem villavabrikus. 1951. aastal kolisime üle Kanadasse, Montreali, kus hakkasin tööle autoelektrikuks. Sellest saigi mu uus elukutse. Juba 1960. aastal olin autoremonditöökoja omanik Toronto lähedal Seedriorus. Pensionile jäin 1974. aastal. Tütar ja poeg on abielus eestlastega. Ka pojal oli tehnikahuvi, temast sai mehaanikainsener."

Jah, niivõrd keeruline ja raske, riigist riiki rännates oli Hugo Allisma elutee, kes 1944. aastal, kaks kätt taskus, idast läheneva uue surmaohu kartusel kodumaalt lahkus. Ent raskusi trotsides loodi inimväärne elu ja uus kodu. Eks väljendu selles meie rahva elu- ja vaimujõud.

Hugo Allisma mälestused pani kirja Peep Kärp

Kulina-Puka lahingupaiku otsimas. Metsavennad H. Allisma (paremal) ja Edgar Vilu (elab Rakveres)

Hugo Allismaa autofirma Kanadas